

بررسی تاثیر تغییر و تحولات سازمان سیاسی فضا بر رفتار انتخاباتی (مطالعه موردی: حوزه انتخابیه قم)

زهرا پیشگاهی فرد

استاد جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مرتضی فراهانی^۱

کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۰۵/۲۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۰۳/۲۶

چکیده

سازمان سیاسی فضا در هر کشور یا واحد جغرافیای سیاسی از فرآیندی پویا و مستمر تبعیت می‌کند. ضرورت‌ها و نیروهای که در جریان توسعه ملی جوامع بشری تولید می‌شوند، دائماً ساختار سیاسی فضایی موجود را به چالش می‌کشاند و آن‌ها را وادار به انعطاف و اصلاح و یا دگرگونی می‌کنند. به نظر می‌رسد این تغییر و تحولات در سازمان سیاسی فضایی داخل کشور بر رفتار سیاسی مردم آن نواحی نیز تاثیر می‌گذارد. در این پژوهش سعی شده است تا تاثیر تغییر و تحولات سازمان سیاسی فضا بر رفتار انتخاباتی شهروندان مورد بررسی قرار گیرد. برای این منظور حوزه انتخابیه قم به عنوان یکی از حوزه‌های مهم و تاثیرگذار در امر انتخابات به عنوان مطالعه موردی انتخاب و هشت دوره از انتخابات مجلس شورای اسلامی انجام گرفته در این استان مورد مطالعه قرار گرفته است. با توجه به تغییر و تحولاتی که در تقسیمات سیاسی فضای کشور از اول انقلاب تاکنون صورت پذیرفته است، سه دوره در این استان می‌توان تشخیص داد. در این پژوهش علاوه بر مطالعه میزان مشارکت سیاسی مردم، سه شاخص کاندیداهای نمایندگی این حوزه انتخابیه؛ روحانیت، بومیت و جنسیت در گرایش‌های مردمی در این سه دوره به روش توصیفی تحلیلی مورد بررسی قرار می‌گیرد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، تغییراتی که در سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم ایجاد شده بر رفتار انتخاباتی مردم نیز تاثیر گذار بوده است. این امر سبب تغییراتی در میزان مشارکت سیاسی، تقویت روحیه بومی‌گرایی، افزایش تعداد زنان جهت کاندیدای انتخابات و آراء کسب شده توسط آن‌ها و اقبال کمتر به روحانیون، شده است.

واژگان کلیدی: سازمان سیاسی فضا، رفتار انتخاباتی، حوزه انتخابیه قم

۱- مقدمه

فضا و مردم ساکن در محدوده یک کشور، قلمرو فرمانروایی نظام سیاسی و حکومت آن را تشکیل می‌دهند. دولت‌ها برای اداره فضا و سکونتگاه‌های مردمی و نیز اعمال فرمانروایی خود، ناگزیر از تقسیم‌بندی فضا در شکل سلسله مراتبی توأم با سازمان اداری متناظر با آن هستند. واحدهای تقسیماتی درون کشوری کارکرد سیاسی دارند. کارکردهای سیاسی و غیر سیاسی واحدهای تقسیماتی فضای یک دولت ملی ایجاب می‌کند که به منظور بهینه‌سازی و ارتقای سطح کارکردهای آن در چارچوب کلیت دولت ملی، سازمان و ساختار مناسب تقسیماتی ترتیب داده شود تا این واحدها به صورت مجموعه‌ای هماهنگ در جهت اهداف محلی و ملی دولت و نظام سیاسی به وظایف خود عمل کنند. توسعه و ارتقاء سطح کارکردهای یک واحد تقسیماتی، تا اندازه زیادی به نحوه سازماندهی سیاسی فضا و آرایش سیاسی بهینه قلمرو و سرزمینی کشور بستگی دارد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۸: ۷۰-۳۶۹). یکی از اهداف عمده سازماندهی سیاسی فضا، فراهم سازی شرایط مساعد برای مشارکت مردم در سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود، چه در سطح ملی و چه در سطح محلی و تامین آرمان و خواست سیاسی مردم از طریق انتخابات عمومی می‌باشد.

در نظام‌های دموکراتیک، مردم به صورت مستقیم و غیر مستقیم در تصمیمات حکومتی و تصویب قوانین دخالت دارند و بر سرنوشت خود و اقداماتی که باید در جامعه صورت بگیرد، تاثیر گذارند. برای این منظور در اغلب کشورهای جهان مجلس قانونگذاری تصویب شده که فرد منتخب به نمایندگی عامه در آنجا حضور می‌یابد تا به تصویب قوانین، اهداف جامعه را پیش ببرند (پیشگاهی‌فرد و صادقی، ۱۳۹۰: ۱۱۰). دموکراسی و انتخابات از آن روی با مباحث جغرافیای سیاسی ارتباط می‌یابد که به اصل جدایی‌ناپذیری سه عنصر یا پدیده ملت، حکومت و سرزمین مربوط می‌شود. اصل جدایی‌ناپذیری این مثلث ناشی از رابطه‌ای است که اراده ملت را به حکومت منتقل می‌کند. به عبارت دیگر، دموکراسی و انتخابات بهترین وسیله برای عملی کردن اثرگذاری اراده ملت بر شیوه حکومت در اداره سرزمین است (مجتهدزاده، ۱۳۸۹: ۹۱). از این روی انتخابات یکی از مسائل مطرح در جغرافیای سیاسی است که تحت عنوان جغرافیای انتخابات مورد بررسی قرار می‌گیرد. جغرافیای انتخابات اولین بار در سال ۱۹۱۳ توسط دانشمند فرانسوی آندره زیگفرید^۲ مطرح شد. و از عمر آن در جهان بیش از نود سال می‌گذرد. جغرافیای انتخابات به جنبه‌های جغرافیایی انتخابات، همه‌پرسی‌ها، سازماندهی آن‌ها و به ویژه نتایج آن‌ها می‌پردازد. و شرایط فرهنگی اقتصادی و... را در سطوح مختلف محلی، منطقه‌ای و ملی مورد بررسی قرار می‌دهد (پیشگاهی‌فرد، ۱۳۸۴: ۳).

جغرافیدانان سیاسی دریافته‌اند که عوامل جغرافیایی در سوگیری اجتماعی بویژه در پدیده رای‌گیری، اثر گذارند. نخست آنکه مردم تمایل دارند به شیوه‌های همسان به همسایگان‌شان رای دهند حتی اگر وضعیت اجتماعی-اقتصادی آنان ایجاب کند که وفاداریشان به جای دیگر باشد. آنگاه که تفسیر اخبار و امور سیاسی از رهگذر مباحثات محلی افراد (رو در رو) تحلیل گردد، تاثیر همسایگی کارگر می‌افتد (Martin, 2004: 139). عوامل جغرافیایی می‌توانند

² - Andre Zsigfrid

بنیادهای اجتماعی موثر در رای گیری را متاثر کنند. تجربه نشان داده است که بر بنیاد جستار تاثیر همسایگی عمده افراد، همانند هم عمل می کنند، به این مفهوم که حتی اگر شرایط اجتماعی-اقتصادی شان در پیوند با جای دیگر تعریف شده باشد، در مقوله رای دادن، مشابه هم به همسایگان شان رای می دهند (Flint, 1998: 80). در واقع جغرافیایی ترین بعد رای گیری همین جستار تاثیر همسایگی است که در آن رابطه میان نتایج انتخابات و محدوده پیرامونی سکونتگاه و زادگاه نامزدها و نمایندگان بررسی می شود (Glassner, 1993: 185).

عملیاتی کردن انتخابات و تعیین نمایندگان مردم، نیازمند تقسیم کشور به حوزه های انتخاباتی است. حوزه انتخاباتی، عبارت است از محدوده جغرافیای شناخته شده قانونی با مرزهای مشخص و تعداد معینی نماینده که به آن تعلق می گیرد. این حوزه ها اجزای قلمرو انتخابات کشور را شکل می دهند (Horn, 1999: 940). انتخابات نمایندگان مردم در حوزه های انتخاباتی جدا از هم (یا مناطق سیاسی) نظام سیاسی را در محیط به وجود می آورد که در آن مجموعه ای از از حوزه های انتخاباتی نقشه سیاسی کشور را تکمیل می کنند. حوزه های انتخاباتی در این برخورد در حقیقت مناطق سیاسی اند که در مقام واحدهای جغرافیای سیاسی نقش افزینی می کنند (مجتهدزاده، ۱۳۷۹: ۳۷).

فضاها خالق بخشی از هویت افراد هستند، هویتی که گاه، بنیاد واکنش آنان به شمار می رود. با تغییر و تحولاتی که در سازمان سیاسی فضایی کشور ایجاد می شود ممکن است این واکنش ها نیز دچار تغییر شوند و باعث بروز رفتارهای متفاوت گردند. ساختار سیاسی-فضایی استان قم در راستای توسعه از اول انقلاب تا کنون دچار تغییر و تحولاتی بوده است. این تغییرات را می توان به سه دوره تقسیم کرد؛ دوره اول از اول انقلاب تا سال ۱۳۶۵ که شهرستان قم تابع استان مرکزی بوده است. دوره دوم از سال ۱۳۶۵ تا سال ۱۳۷۵ که این شهرستان جزء استان تهران گردید. دوره سوم از سال ۱۳۷۵ تاکنون که شهرستان قم مستقلاً به استان تبدیل شد. اما مرزهای حوزه انتخابیه قم از اولین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی تاکنون تقریباً بدون تغییر و تحول باقی مانده و بر مرزهای استان قم منطبق است. در پنج دوره اول انتخابات مجلس از این حوزه دو نماینده انتخاب و به مجلس شورای اسلامی راه می یافتند. اما از ششمین دوره انتخابات مجلس با افزایش یک کرسی دیگر، سه نماینده در حوزه انتخابیه قم انتخاب و وارد مجلس می شوند.

۲- بیان مسئله

رفتار سیاسی شهروندان تحت تاثیر عوامل مختلفی می باشد. به نظر می رسد یکی از موارد موثر در رفتار سیاسی مردم شهرستان قم در انتخابات دوره های گذشته مجلس شورای اسلامی، سازمان سیاسی فضایی آن است. با توجه به تغییر و تحولاتی که در ساختار سیاسی فضایی این شهرستان از اول انقلاب تاکنون روی داده است، در این پژوهش برای بررسی تاثیر سازمان سیاسی فضا بر رفتار انتخاباتی شهروندان حوزه انتخابیه قم در دوره های مختلف مجلس شورای اسلامی، علاوه بر بررسی میزان مشارکت مردمی در هشت دوره اول انتخابات مجلس شورای اسلامی، سه شاخص کاندیداهای نمایندگی این حوزه انتخابیه؛ روحانیت، بومیت و جنسیت در گرایشات مردمی در سه دوره مختلف سازمان سیاسی-فضایی شهرستان قم، مورد بررسی قرار می گیرد.

۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

انتخابات پدیده‌ای اجتماعی و فرهنگی است که در نهایت، بروندادی سیاسی دارد. به همین جهت است که برای اهل اندیشه، مستمسک خوبی به منظور تعمق و تأمل خواهد بود. بی‌تردید آنچه از صندوق رای بیرون می‌آید، برآیند عقل جمعی یک جامعه است و می‌تواند شاخص تحلیل‌های متعدد قرار گیرد (مور، ۱۳۸۵). فضاها خالق بخشی از هویت افراد هستند، هویتی که گاه، بنیاد واکنش آنان به شمار می‌رود. با تغییر و تحولاتی که در سازمان سیاسی فضایی کشور ایجاد می‌شود ممکن است این واکنش‌ها نیز دچار تغییر شوند و باعث بروز رفتارهای سیاسی متفاوت گردند. ساختار سیاسی-فضایی استان قم در راستای توسعه از اول انقلاب تا کنون در سه مرحله دچار تغییر و تحولات اساسی گشته است. در نتیجه ضروری است با بررسی تغییر و تحولات سازمان سیاسی فضا این استان و رفتار انتخاباتی شهروندان حوزه انتخابیه قم، تأثیرات فضا بر رفتار سیاسی شهروندان مشخص گردد.

۴- روش تحقیق

در این پژوهش سعی شده است تا به روش توصیفی-تحلیلی به بررسی تأثیر سازمان سیاسی فضا بر رفتار انتخاباتی شهروندان پرداخته شود. اطلاعات مورد نیاز پژوهش به روش کتابخانه‌ای و از داده‌ها و آمار وزارت کشور در خصوص نتایج انتخابات و مشخصات کاندیداهای نمایندگی بدست آمده است. بازه زمانی و مکانی تحقیق شامل هشت دوره اول انتخابات مجلس شورای اسلامی در حوزه انتخابیه شهرستان قم می‌باشد.

۵- معرفی محدوده مطالعاتی

از اول انقلاب تا سال ۱۳۶۵ قم یکی از شهرستان‌های استان مرکزی بوده است. در این مقطع زمانی دو دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی برگزار می‌شود. حوزه انتخابیه قم در این زمان یکی از حوزه‌های انتخابیه در استان مرکزی محسوب می‌گردید. مرزهای این حوزه انتخابیه دقیقاً بر مرزهای شهرستان قم منطبق بوده و هست. از سال ۱۳۶۵ تا سال ۱۳۷۵ که این شهرستان از استان مرکزی جدا و به استان تهران الحاق گردید. در دوره‌های سوم تا پنجم انتخابات مجلس شورای اسلامی، حوزه انتخابیه شهرستان قم یکی از حوزه‌های انتخابیه استان تهران بود. ششمین انتخابات مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۸ در حالی برگزار شد که شهرستان قم از ۳ سال پیش از آن یعنی از سال ۱۳۷۵ تبدیل به یک استان مستقل گردیده بود.

۶- سازماندهی سیاسی فضا

فضا بخش یا محدوده‌ای از سطح زمین است که مقتضیات اکولوژیک-طبیعی و محتوای انسانی آمایش یافته دارد (حافظنیا، ۱۳۸۸: ۵). فضا، نظامی باز و پویا از مناسبات است که کانون تصمیمات و اقدامات مرتبط با سازماندهی جغرافیایی و آمایشی به شمار می‌رود. هدف از طرح مفهوم توزیع بهینه جغرافیایی یا همان سازماندهی فضایی، رسیدن به بهترین شکل و سازمان در قالب توزیع جمعیت، فعالیت و خلق ساختار فضایی‌ای است که سبب تعادل فضایی شود (عندلیب، ۱۳۸۰: ۷۷). دو عامل ساختاری یعنی ویژگی‌های طبیعی فضا (اقلیم، وسعت، سرزمین، ساخت زمین و...) و ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، نقش تعیین‌کننده و متفاوتی در سازماندهی فضا دارند

(میرمحمدی، ۱۳۸۶: ۵۳). به این مفهوم که متاثر از دو عامل یاد شده و نوع ارتباط میان قلمروها (محدوده مرکزی، فضای شخصی، محدوده خانه و حوزه اعمال قدرت قانونی)، در سازماندهی ناهمگونی ایجاد می‌شود. بنابراین در هر سازماندهی فضایی، قلمروها (حوزه‌ها) قوانین خاصی برای هدایت رفتار و بهره‌گیری از منابع محیطی، روانی و اجتماعی دارند (راپاپورت، ۱۳۸۸).

از آنجایی که فضا برآیند تعاملات اقتصادی-اجتماعی است، سازمان فضایی نیز بازتابی از شیوه تعامل و فعالیت انسان در فضا به شمار می‌رود که چگونگی اسکان جمعیت، ساختارهای اقتصادی-اجتماعی، شیوه استقرار و کنش متقابل میان آن‌ها را نشان می‌دهد (کاویانی‌راد، ۱۳۹۲: ۵۰). از این‌رو، سازماندهی سیاسی فضا به اقدامات و فعالیت‌هایی گفته می‌شود که هدف از آن‌ها مدیریت موثر فضای جغرافیای یک ناحیه سیاسی است. فضای مذکور از نظر عوامل ساختاری و کارکردی به وحدت و تجانس می‌رسد، به طوری‌که از هویتی یگانه و تجزیه‌ناپذیر برخوردار می‌شود (احمدی علی‌آبادی، ۱۳۸۳). نتیجه آنکه سازماندهی سیاسی فضا برای هر واحد سیاسی مقوله‌ای راهبردی و گریزناپذیر است. بر این اساس، انتخابات و امور اداری و اجرایی آن از جمله مفاهیم پایه‌ای در گستره سازماندهی سیاسی فضا و مدیریت موثر سرزمین هستند (کاویانی‌راد، ۱۳۹۲: ۵۰). از سوی دیگر سازمان سیاسی فضا در هر کشور یا واحد جغرافیای سیاسی از فرآیندی پویا و مستمر تبعیت می‌کند. ضرورت‌ها و نیروهای که در جریان توسعه ملی جوامع بشری تولید می‌شوند، دائماً ساختار سیاسی-فضایی موجود را به چالش می‌کشاند و آن‌ها را وادار به انعطاف و اصلاح و یا دگرگونی می‌کنند.

۷- بحث و یافته‌ها

۷-۱- میزان مشارکت

شکل‌گیری جمهوری اسلامی که نظامی مبتنی بر مردم سالاری دینی است، نمایانگر اهمیت اراده و تصمیم مردمان این سرزمین در تعیین سرنوشت خویش است. لذا از آن به بعد بطور متوسط هر ساله یک انتخابات برای تعیین رئیس جمهور، نمایندگان مجلس خبرگان رهبری، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، شورای‌های اسلامی شهر و روستا و... برگزار گردیده است. از آنجایی که در جوامع پرجمعیت و پیچیده مدرن همه مردم نمی‌توانند به طور منظم یا اغلب به حکومت بپردازند در آن‌صورت حکومت به وسیله مردم می‌تواند به معنای حکومت به نام مردم از طریق نمایندگان آن‌ها تعبیر شود. مردم با مشارکت در انتخابات مختلف و انتخاب نمایندگان خود، حکومت را کنترل می‌کنند. مشارکت به معنی اهمیت دادن به نقش و حضور و نظر مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و دسترسی آن‌ها به منابع قدرت است. مشارکت، مهمترین گرایش اداره امور است و می‌تواند در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مد نظر باشد. لیکن مقصود از مشارکت در این پژوهش، مشارکت سیاسی و حداقل آن به صورت مشارکت در انتخابات می‌باشد.

مشارکت سیاسی، کانون محوری مقوله انتخابات به‌شمار می‌آید. مفهوم مشارکت سیاسی، درگیری فرد در سطوح مختلف فعالیت در نظام سیاسی از عدم درگیری تا داشتن مقام سیاسی است. زیرا چنین می‌انگاریم که مشارکت

دگرگونی در ساخت قدرت سیاسی و عقلانی کردن شیوه زندگی مردم را به دنبال دارد (توسلی، ۱۳۸۲، ۶۳). پدیده مشارکت سیاسی آن نوع از رفتار شهروندان است که متوجه قلمرو سیاست است و هدف آن گزینش حاکمان و دخالت در شیوه تصمیم‌گیری آن‌ها است. رای داد، کمترین شکل فعالیت مشارکت سیاسی و کمترین تعهد است، زیرا همین تعهد زمانی که رای به صندوق انداخته می‌شود چه بسا پایان یابد. مشارکت سیاسی تابعی از تحولات مختلف سیاسی-اداری، حقوقی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی است (سیف‌زاده، ۱۳۷۳: ۱۶۵). عواملی نظیر انگیزه‌های سیاسی، موقعیت اجتماعی، ویژگی‌های شخصیتی، محیط سیاسی، مهارت‌ها، منابع و تعهد سبب تغییر در مشارکت می‌شوند. بر همین اساس، تمایزات و الگوهای رفتاری در قلمرو مشارکت تابعی است از پایگاه اجتماعی، اقتصادی، تحصیلات، شغل، سن، مذهب، قومیت، ناحیه و محل سکونت، شخصیت و محیط سیاسی یا زمینه‌ای که مشارکت در آن صورت می‌گیرد (واینر، ۱۳۸۰: ۲۴۸).

در این میان، انتخابات یکی از شاخص‌های توسعه سیاسی و مفسر نقش مردم در حکومت است. قوانین انتخاباتی، اجرای آن و میزان مشارکت مردم در انتخابات نشانگر رابطه حکومت و مردم و وضعیت اجتماعی آنان است (سائلی کرده، ۱۳۷۸، ۱۵). در واقع انتخابات ابزار عملیاتی سازی حکومت مردم می‌باشد که در جوامع متکثر امروزی، یگانه راه کسب مقبولیت و حقانیت نظام‌های سیاسی محسوب می‌شود (کاوایانی‌راد، ۱۳۸۶: ۴۸۷).

از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان سال ۱۳۸۶ شمسی هشت دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی برگزار شده است. در این هشت دوره انتخابات، تقریباً هیچ تغییر و تحولاتی در محدوده و مرزهای حوزه انتخابیه شهرستان قم ایجاد نشده است. ولی در تعداد سهمیه نمایندگان این حوزه تغییری صورت گرفته است. به این صورت که در پنج دوره اول انتخابات مجلس دو نماینده انتخاب و به مجلس شورای اسلامی راه می‌یافتند اما از ششمین دوره انتخابات مجلس تعداد نماینده به سه نفر افزایش یافت.

نکته قابل توجه در این حوزه انتخابیه، دوره دوم انتخابات مجلس شورای اسلامی که در سال ۱۳۶۳ برگزار گردید. در این دوره، انتخابات به مرحله دوم کشیده شد. این تنها دوره‌ای بود که انتخابات مجلس شورای اسلامی در این حوزه انتخابیه به مرحله دوم کشیده می‌شد.

ساختار سیاسی-فضایی استان قم در راستای توسعه از اول انقلاب تا کنون دچار تغییر و تحولاتی بوده است که می‌توان سه دوره در این استان تشخیص داد. جدول شماره (۱) نشان دهند میزان مشارکت مردم در انتخابات دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی در حوزه انتخابیه شهرستان قم و دوره‌های مختلف سازمان سیاسی فضایی این شهرستان می‌باشد.

جدول ۱- میزان مشارکت مردم در انتخابات دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی در حوزه انتخابیه قم

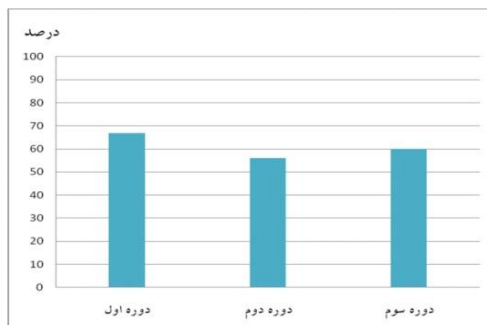
دوره‌های سازمان سیاسی-فضا	دوره اول	دوم (۶۳)		دوره سوم					
		اول (۵۸)	مرحله اول	مرحله دوم	سوم (۶۷)	چهارم (۷۱)	پنجم (۷۴)	ششم (۷۸)	هفتم (۸۲)
دوره‌های انتخابات	220971	341121	341121	377126	416507	488372	510578	569871	568122
واجدین شرایط	156409	214764	141660	194496	215490	315570	337078	321622	327818
شرکت کنندگان	70.8	63.0	41.5	51.6	51.7	64.6	66.0	56.4	57.7
درصد مشارکت									

منبع: دفتر انتخابات وزارت کشور

در دوره اول سازمان سیاسی فضایی، شهرستان قم از اول انقلاب تا سال ۱۳۶۵ یکی از شهرستان‌های استان مرکزی بوده است. در این دوره، انتخابات دوره‌های اول و دوم مجلس شورای اسلامی برگزار شد و در دوره دوم انتخابات به مرحله دوم کشید شد. میزان مشارکت در این دو دوره بالای ۶۰ درصد می‌باشد. البته در مرحله دوم از دوره دوم انتخابات میزان مشارکت ۴۱.۵ درصد بود، که میزان مشارکت کمتر مردم در مرحله دوم انتخابات مجلس شورای اسلامی کاملاً طبیعی است. میانگین مشارکت بدون در نظر گرفتن مرحله دوم انتخابات در این دوره ۶۷ درصد می‌باشد.

دوره دوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم از سال ۱۳۶۵ شروع می‌شود. این شهرستان از استان مرکزی جدا و به استان تهران الحاق گشت. این دوره تا سال ۱۳۷۵ طول کشید. در این دوره، انتخابات دوره‌های سوم، چهارم و پنجم مجلس شورای اسلامی برگزار شد. میزان مشارکت در این دوره‌ها بالای ۵۰ درصد بوده است. میانگین مشارکت در این دوره از سازمان سیاسی فضا در انتخابات مجلس ۵۶ درصد می‌باشد.

دوره سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم از سال ۱۳۷۵ شروع و تا کنون ادامه دارد، شهرستان قم از استان تهران جدا شد و مستقلاً به استان ارتقاء پیدا کرد. در این دوره، انتخابات دوره‌های ششم، هفتم و هشتم مجلس شورای اسلامی برگزار شد. میزان مشارکت در این دوره‌ها بالای ۵۵ درصد می‌باشد. میانگین مشارکت در این دوره از سازمان سیاسی فضا در انتخابات مجلس ۵۶ درصد می‌باشد.

نمودار ۱- میانگین درصد مشارکت در سه دوره سازمان سیاسی فضا

منبع: یافته‌های تحقیق

با دقت در آمار و ارقام هشت دوره انتخابات مجلس در حوزه انتخابیه شهرستان قم می‌توان متوجه شد که در دوره اول سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، میزان مشارکت بالاتر از دوره‌های بعدی بوده است و این میزان مشارکت از میانگین مشارکت کشوری نیز بالاتر است. یکی از دلایل مشارکت بالا در این دوره تأثیرپذیری از مشارکت انتخاباتی بالای استان مرکزی می‌باشد. در دوره دوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم میزان مشارکت کمتر از دوره‌های دیگر می‌باشد و این میزان مشارکت از میانگین کشوری نیز پایین‌تر است. یکی از دلایل اصلی این موضوع تأثیر فضای سیاسی حاکم بر استان تهران بر این حوزه انتخابیه می‌باشد. در این دوره حوزه انتخابیه شهرستان قم تابع استان تهران بوده است. در دوره سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم میزان مشارکت مردم تقریباً برابر با میانگین مشارکت انتخاباتی کشور می‌باشد.

۷-۲- محلی‌گرایی یا زادشهرگرایی

بین انسان‌های ساکن در ناحیه یا مکان محلی با قلمرو آن رابطه عمیق عاطفی و احساس محلی‌گرایی برقرار می‌شود که افراد را به وفادری‌های محلی و دفاع از وجود و ارزش‌های مشترک آن وادار می‌کند (حافظنیا و کاویانی‌راد، ۱۳۹۱: ۱۷). در شکل‌گیری الگوی رای‌گیری و پدیده نامزدی خاص معمولاً مردم فکر می‌کنند که نامزد مناطق خودشان مشکلات آن‌ها را بهتر درک می‌کنند و تعلق خاطر نامزدها به منطقه سبب می‌شود که آنان بهتر کار کنند (Taylor, 1989: 228). این آراء صرفاً شامل رای دهندگانی است که به طور نسبی به نامزد هم‌زادگاه خود رای می‌دهند.

اصطلاح محل و محلی به واقعیاتی اطلاق می‌شود که در فضا موقعیت مشخصی داشته و از شکل و موقعیت فضایی معینی در سطح کره زمین برخوردار باشد یا اینکه به بخش یا ناحیه‌ای مشخص، محدود شود (Blabcock Gove, 1986: 1327). هر یک از حوزه‌های انتخابیه مجلس به عنوان یک ناحیه سیاسی جغرافیایی متوان در نظر گرفت. این نواحی سیاسی جغرافیایی، واحدهای فضایی هویت‌دار و برخوردار از سازه انسانی و اکولوژیک می‌باشند، که متضمن مفهوم محل و محلی هستند.

در زبان فارسی پسوند هم نشانگر نوعی دلبستگی و اشتراک هویتی و عاطفی است که گروه‌ها، بسیاری از کنش‌های متقابل اجتماعی‌شان را بر بنیاد آن آشکار می‌سازند و در این بخش، همسایه دارای مفهوم گسترده‌ای از همزبان، همشهری، هم‌محلی (بچه محل) و هم‌ناحیه‌ای و هم... است. آنچنان که اشاره شد در جغرافیای انتخابات از چنین زمینه‌های که گزینش و گرایش گروه‌ها را به هنگام رای‌گیری متأثر می‌سازد با عنوان تاثیر همسایگی یاد می‌شود (کاویانی‌راد، ۱۳۸۷: ۸).

مفاهیم زادبوم و زادگاه به معنای نقش مکان، محیط و فضای جغرافیایی در خلق هویت‌های گروهی و ناحیه‌ای است. هویت مکانی که عمدتاً در قالب اشتراکات زبانی، مذهبی و فرهنگی نمایان می‌شود به ساکنان محدوده خاص احساس همبستگی می‌دهد و آنان را به کنش همسان گروهی بر می‌انگیزد. امید به داشتن وضعیت بهتر، برخورداری از فرصت‌ها، نمایاندن وزن مکانی محدود، احساس تشخیص و منزلت از عواملی هستند که زمینه کنش مکانی را در قالب زادبوم و زادگاه نشان می‌دهند. زادگاه نشان‌دهنده بعد جغرافیایی نقطه یا خط در قالب سکونتگاه‌های شهری یا روستایی است که عموماً در برگیرنده هویتی افراد (شناسنامه، کارت ملی و...) درج می‌شود و جمعیت، زبان، مذهب، لهجه و موقعیت جغرافیایی مشخص دارد. ساکنان آن معمولاً تبار و خاستگاه همدیگر را مستقیماً یا با واسطه می‌شناسند. این همانندی‌ها و قرابت‌های هویتی زمینه یگانگی، همبستگی و اقدام منسجم را به ویژه در هنگامه‌های خاص سیاسی و اجتماعی در میان آن‌ها فراهم می‌کنند (کاویانی‌راد، ۱۳۹۲: ۷۶).

شهرستان قم برخوردار از قدمت تاریخی، حامل عناصر و عوامل فرهنگی ریشه‌داری است که موجودیت و هویت آن شهر را در گذر زمان موجب شده است. عناصر و عواملی که زمینه‌ساز بازتولید هویت این شهرستان می‌شوند از پتانسیل قوی اجتماعی و سیاسی بهره‌مند می‌باشند. در این پژوهش، کاندیداهای که در این شهرستان متولد شده‌اند،

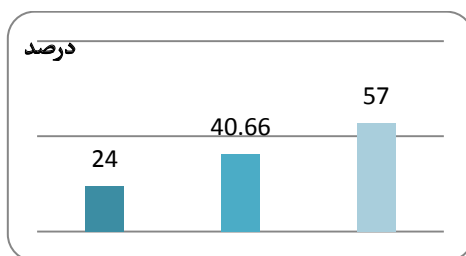
به عنوان افراد محلی و بومی شناخت شده‌اند و به بررسی رفتار سیاسی شهروندان نسبت به این افراد تحت عنوان محلی‌گرایی پرداخته شده است. جدول شماره (۲) درصد آراء انتخاباتی کاندیداهای محلی در انتخابات دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی در حوزه انتخابیه قم می‌باشد.

جدول ۲- درصد آراء انتخاباتی کاندیداهای محلی

دوره‌های سازمان سیاسی-فضا	دوره اول	دوره دوم	دوره سوم	دوره سوم	دوره سوم	دوره سوم	دوره سوم
دوره‌های انتخابات	اول (۵۸)	دوم (۶۳)	سوم (۶۷)	چهارم (۷۱)	پنجم (۷۴)	ششم (۷۸)	هفتم (۸۲) هشتم (۸۶)
درصد آرای ماخوذه	5	43	25	48	49	70	69 32

منبع: دفتر انتخابات وزارت کشور

در دوره اول سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، میانگین آرای کسب شده توسط کاندیداهای محلی ۲۴ درصد می‌باشد. در دوره دوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، میانگین آرای کسب شده توسط کاندیداهای محلی ۴۱ درصد می‌باشد. در دوره سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، میانگین آرای کسب شده توسط کاندیداهای محلی ۵۷ درصد می‌باشد.

نمودار ۲- میانگین درصد آراء کاندیداهای محلی در سه دوره سازمان سیاسی فضا

منبع: یافته‌های تحقیق

آمار بدست آمده در هشت دوره انتخابات مجلس در حوزه انتخابیه شهرستان قم نشان می‌دهند که به ترتیب در دوره‌های اول، دوم و سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم میزان آراء به کاندیداهای محلی افزایش یافته است. یکی از دلایل این امر ارتقای ساختار سیاسی فضایی و گسترش و ایجاد نهادهای دولتی در این شهرستان و جذب افراد بومی در بدنه این نهادها می‌باشد که باعث تقویت روحیه محلی‌گرایی شده است.

۳-۷- زنان

شارع مقدس، زن را در قبال حوادث جامعه بی‌تفاوت قرار نداده است و توصیه‌های کتاب و سنت در این زمینه، مرد و زن را شامل می‌شود. یکی از مهم‌ترین شواهد قرآنی بر جواز حضور زن در اجتماع و مشارکت سیاسی وی آیات سوره مبارکه نمل درخصوص ملکه سباست؛ زنی که حاکم سرزمین خود بود و در اعمال حاکمیت، از مشورت با بزرگان و سران مملکتی کوتاهی نمی‌کرد.

قانونگذاران جمهوری اسلامی ایران شرایطی مساوی را برای حضور آقایان و بانوان در همه عرصه‌ها از جمله سیاست گذاشته‌اند. اصول ۳ و ۲۰ قانون اساسی به برابری حقوق زن و مرد پرداخته است. بند ۸ اصل ۳ همین قانون می‌گوید: «هیچ تبعیضی بین زنان و مردان در تعیین سرنوشت سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی نیست» و

همچنین اصل ۲۰ «همه افراد ملت اعم از زن و مرد را در حمایت قانون یکسان دانسته و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردار معرفی می‌کند».

یکی از مهمترین نهادی که می‌تواند به عنوان نهاد مادر، فراهم کننده حضور جدی زنان در عرصه‌های سیاسی و مدیریتی کلان باشد، مجلس است که به عنوان یک نهاد کاملا مردمی، اما سیاسی، امکان مشارکتی زنان در اداره کشور را به صورتی عینی به رخ می‌کشد و این مساله ای است که در سال‌های بعد از انقلاب بیش از پیش موجب تغییر زاویه نگاه‌ها به این نهاد و به قولی تمرکز بر آن برای افزایش سرمایه گذاری زنان و یافتن روزه ای به منظور اثبات وجودی خودشان شده است.

موانع مشارکت سیاسی زنان در ساختار قدرت دولتی به پیچیدگی ساختار قدرت سیاسی جامعه برمی‌گردد. در جوامعی که قدرت سیاسی به طور سنتی در دست مردان بوده است، زنان این امکان را کمتر داشته‌اند تا فعالانه در ساختار سیاسی قدرت شرکت و فعالیت سیاسی کنند و در بسیاری موارد و به ویژه در جوامع در حال توسعه حاکمیت سیاسی زنان یا مقبول نبوده و یا بسیار کم رقم بوده است. به طوری که به سختی می‌شود زنان دیگر به تبعیت یا الگوبرداری از آن پردازند و جایگاه واقعی اجتماعی و سیاسی‌شان را در جامعه به دست آورند.

امروزه در اکثر جوامع انسانی بحث پیرامون مشارکت زنان در ابعاد تصمیم‌گیری و زمینه‌های اجرایی، موضوعی پذیرفته شده است و ضرورت و الزام مشارکت همه جانبه و حضور زنان در برنامه‌های توسعه در جوامع پیشرفته، امری اجتناب ناپذیر می‌باشد. لیکن در جوامع در حال گذار تعادل و استفاده منصفانه از فرصت مشارکت و بروز استعدادها برقرار نشده است. انقلاب اسلامی و نگرش خاص آن به جایگاه و نقش زنان در فعالیت و عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... به دنبال آن انتخابات مجلس شورای اسلامی فرصتی بود تا زنان بتوانند در کنار مردان همچون دوران دفاع مقدس و سازندگی در صحنه تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در پهنه جغرافیایی کشور به فعالیت پردازند.

رای، واکنش عقلانی یا هیجانی رای‌دهندگان به فرد یا جریان سیاسی است که متأثر از ویژگی‌های جغرافیایی، تحولات جمعیتی، اداری، سیاسی، فرهنگی، پراکنش جمعیت، منافع و مصالح فردی یا گروهی، نسبت افراد شرکت‌کننده به وجدان حقرای حوزه‌های انتخاباتی در بخش‌های مختلف نمود ناهمگونی دارد. در دوره‌های مختل، رای‌دهندگان متأثر از وضعیت اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، کمبودها، سطح توقعات، کارآمدی و ناکارآمدی نمایندگان‌شان، تاثیرپذیری از رسانه‌ها، احزاب، متنفذان محلی و ملی، کانون‌های قدرت و سطح پویایی و ایستایی فرهنگ، معیارهایی در انتخابات در نظر می‌گیرند که ممکن است نسبت به دوره‌های گذشته متفاوت باشند و الگوی توزیع فضایی متفاوت را نشان دهند. برای نمونه به میزانی که آگاهی‌های فرهنگی و اجتماعی مردم ارتقاء و تحول یابد، تمایل آنان به گزینش نمایندگان متخصص بیشتر می‌شود. همچنین در شهرهای بزرگ مردم پذیرفته‌اند که زنان نیز همانند مردان توانایی قانون‌گذاری دارند. بر این اساس، گاهی زنان در مقام نمایندگان مردم، واجد صلاحیت تشخیص داده می‌شوند و اکثریت آراء حوزه انتخاباتی را از آن خود می‌کنند (پیشگاهی فرد، ۱۳۸۲، ۳۴).

جدول شماره (۳) تعداد و درصد آراء انتخاباتی کاندیداهای زن در انتخابات دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی در حوزه انتخابیه قم می‌باشد. اگر یکی از شاخص‌های مشارکت سیاسی زنان را در کاندیدائی انتخابات مجلس بدانیم، در دوره‌های اول، دوم و سوم انتخابات مجلس در این حوزه انتخابیه زنان هیچ مشارکتی نداشتند و مشارکت آن‌ها از دوره چهارم می‌باشد. اوج مشارکت در دوره ششم با حضور ۹ کاندیدای زن در این حوزه انتخابیه می‌باشد.

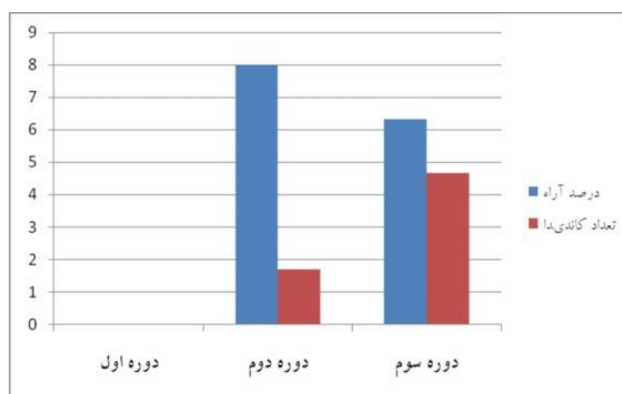
جدول ۳- تعداد کاندیداهای زن و درصد آرای ماخوذه شده آن‌ها

دوره‌های سازمان سیاسی-فضا	دوره اول	دوره دوم	دوره سوم	دوره سوم	دوره سوم	دوره سوم	دوره سوم	
دوره‌های انتخابات	اول (۵۸)	دوم (۶۳)	سوم (۶۷)	چهارم (۷۱)	پنجم (۷۴)	ششم (۷۸)	هفتم (۸۲)	هشتم (۸۶)
درصد آرای ماخوذه	۰	۰	۰	۱۱	۱۳	۱۴	۲	۳
تعداد کاندیدای زن	۰	۰	۰	۱	۴	۹	۲	۳

منبع: دفتر انتخابات وزارت کشور

در دوره اول سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، هیچ کاندیدای زنی در انتخابات دو دوره اول مجلس شورای اسلامی وجود نداشته است. از دوره دوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم است که زنان برای کسب کرسی مجلس وارد عرصه انتخابات می‌شوند. اما در دوره سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، تعداد حضور کاندیداهای زن از نظر عددی بیشتر از دوره‌های قبل است.

آمار بدست آمده در دوره‌های مختلف انتخابات مجلس در حوزه انتخابیه شهرستان قم نشان می‌دهند که در دوره دوم ساختار سیاسی فضایی شهرستان قم میزان میانگین آراء به کاندیداهای زن، بدون در نظر گرفتن انتخابات دوره سوم، برابر با ۱۲ درصد می‌باشد. در دوره سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، میانگین آرای کاندیداهای زن تقریباً ۳.۶ درصد است.

نمودار ۳- میانگین تعداد و درصد آرای زنان در سه دوره سازمان سیاسی فضا

منبع: یافته‌های تحقیق

بررسی ترکیب جنسی کاندیداهای مجلس حوزه انتخابیه قم و آرای کسب شده توسط کاندیداهای زن نشان از تاثیر سازمان سیاسی فضا می‌باشد. به طوری که در دوره دوم سازمان سیاسی فضا با تاثیرپذیری از فضای فرهنگی و سیاسی استان تهران، حضور زنان جهت کاندیدای انتخابات مجلس شروع می‌گردد و درصد آرای کسب شده توسط کاندیداهای زن بیشتر از دوره سوم می‌باشد.

۴-۷- روحانیت

انتخابات به عنوان مهم‌ترین عرصه حضور مردم در صحنه تصمیم‌گیری برای تعیین سرنوشت خویش در جوامع مردم سالار شناخته می‌شود، در نتیجه، انتخاب نامزدهای مورد نیاز برای تصدی مسئولیت‌ها اهمیتی معادل تعیین آینده یک نظام و مملکت را دارد. در فقه امامیه تعیین سرنوشت مردم به دست خویش به عنوان یک اصل مسلم و غیر قابل خدشه پذیرفته شده است. در واقع مردم مختارند تا با اراده‌ی خویش و با تشخیص مصالح و مفساد خود حاکمان جامعه را تعیین کنند و اموراتشان را اداره نمایند. این امر در صدر اسلام و در زمان ائمه معصومین (ع) و در طول دوران حاکمیت خلفای بنی‌امیه و بنی‌عباس و حتی بعد از آن، در بیعت مردم با خلفا متجلی می‌شد. همزمان با پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری یک عالم دینی و با به رأی عمومی گذاشتن مدل حاکمیتی نظام، این اراده‌ی مردمی به شکل جدیدی و در قالب رفراندوم متبلور گشت.

شهر قم برخوردار از قدمت تاریخی، حامل عناصر و عوامل فرهنگی ریشه‌داری است که موجودیت و هویت آن شهر را در گذر زمان موجب شده است. عناصر و عواملی که زمینه‌ساز بازتولید هویت این شهر می‌شوند از پتانسیل قوی اجتماعی و سیاسی بهره‌مند می‌باشند. علمای دین در این شهر چنین جایگاه و مرتبه‌ای دارند. تاسیس حوزه علمیه قم با همت آیت‌الله شیخ عبدالکریم حائری، احترام و شأن قم را به عنوان مرکز تعلیمات دینی در جهان اسلام افزایش داد. در همین حوزه علمیه بود که هزاران عالم دینی از جمله امام‌خمينی تربیت شدند. بدین ترتیب قم محل نشر افکار و عقاید اسلامی در بین آحاد مردم شد و زمینه شکل‌گیری مبانی فکری و اعتقادی و سیاسی لازم برای انقلاب فراهم گشت.

مهم‌ترین متغیرهای انقلاب اسلامی، حضور سیاسی روحانیت در عرصه مبارزات سیاسی و تأثیر آن‌ها در شکل‌گیری مبانی فکری مردم، امواج فکری و ایدئولوژیکی اسلام، ظهور تعاریف جدید از اسوه‌ها و الگوهای اسلامی و حضور گسترده مردم در چارچوب یک ایدئولوژی جدید اسلامی می‌باشد. یکی از جنبه‌های سیاسی اسلام که امام‌خمينی به عنوان رهبر روحانی بر آن تأکید می‌کرد مشارکت سیاسی بود. وی روحانیان بی‌علاقه به امور سیاسی را سرزنش می‌نمود و از آن‌ها مکرر می‌خواست در مسائل سیاسی مداخله کنند. او با تأکید بر سیره پیامبر اسلام، حضرت محمد(ص)، و ائمه معصومین(س) مداخله در سیاست را مسئولیت روشن روحانیت دانسته است.

نقش محوری روحانیت در ساختار سیاسی جمهوری اسلامی و نیز میدان‌های رقابت سیاسی، به ویژه انتخابات مجلس شورای اسلامی از ابتدای انقلاب تاکنون، موضوعی نیست که از چشم مردم و سیاسیون پوشیده و یا قابل انکار باشد. از سوی دیگر پایگاه عمیق روحانیت در بین مردم زمینه مشارکت سیاسی و حضور گسترده مردم را در همه عرصه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی مهیا ساخت. روحانیت محور اصلی تحولات فکری - فرهنگی و سیاسی در این شهر بوده است. جایگاه تاریخی، تقویت پایگاه اجتماعی، مشروعیت و تأثیر روحانیت باعث شکل‌گیری اندیشه‌های سیاسی شهروندان این شهر شده است.

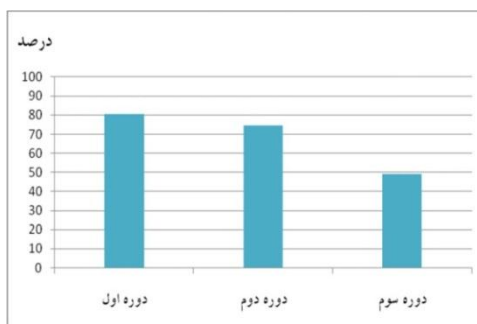
جدول شماره (۴) درصد آراء انتخاباتی کاندیداهای روحانی در دوره‌های مختلف انتخابات مجلس شورای اسلامی در حوزه انتخابیه قم می‌باشد.

جدول ۴- درصد آراء انتخاباتی کاندیداهای روحانی

دوره‌های سازمان سیاسی-فضا	دوره اول	دوره دوم	دوره سوم	دوره سوم	دوره سوم
دوره‌های انتخابات	اول (۵۸)	دوم (۶۳)	سوم (۶۷)	چهارم (۷۱)	پنجم (۷۴)
درصد	۸۸	۷۳	۹۰	۶۵	۶۹

منبع: دفتر انتخابات وزارت کشور

در دوره اول سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، میانگین آرای کسب شده توسط کاندیداهای روحانی ۵۸٪ درصد می‌باشد. در دوره دوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، میانگین آرای کسب شده توسط کاندیداهای روحانی ۷۴٪ درصد می‌باشد. در دوره سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، میانگین آرای کسب شده توسط کاندیداهای روحانی ۶۹٪ درصد می‌باشد.

نمودار ۴- میانگین درصد آرای روحانیت در سه دوره سازمان سیاسی فضا

منبع: یافته‌های تحقیق

آمار بدست آمده در هشت دوره انتخابات مجلس در حوزه انتخابیه شهرستان قم نشان می‌دهند که به ترتیب در دوره‌های اول، دوم و سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم میزان آراء به کاندیداهای روحانی کاهش یافته است. یکی از دلایل این امر رشد و توسعه شهر قم و ارتقای ساختار سیاسی فضایی شهرستان و گسترش و ایجاد نهادهای دولتی در آن و جذب افراد متخصص در بدنه این نهادها می‌باشد و توجه به روحانیون کمتر شده است.

یکی دیگر از دلایل کاهش شدید میزان آرای کسب شده توسط روحانیون در دوره سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم، انتخاب سه نفر از بین کاندیداها در حوزه انتخابیه قم از دوره ششم انتخابات مجلس می‌باشد. تا قبل از دوره ششم انتخابات مجلس دو نماینده از این حوزه انتخابیه به مجلس راه می‌یافتند که همه آنها روحانی بوده‌اند. در دوره ششم انتخابات مجلس یک روحانی و دو غیر روحانی و در دوره‌های هفتم و هشتم انتخابات، دو روحانی و یک غیر روحانی از حوزه انتخابیه قم به مجلس راه یافته‌اند.

۸- نتیجه‌گیری

انتخابات به عنوان یک رفتار سیاسی مبین مرتبه‌ای از مشارکت سیاسی است که هر جامعه و هر فردی در جامعه بر اساس فهم سیاسی خود در یک محیط جغرافیایی جهت حمایت، اصلاح و تغییر در آن شرکت می‌کند و می‌تواند بخشی از اراده مردم را در اداره امور به حکومت واگذار نماید. داده‌های بسیاری وجود دارد که رفتار انتخاباتی در

همه سطوح بر اساس پایگاه اجتماعی - اقتصادی، تحصیلات، سن، شغل، جنسیت، مذهب، قومیت، ناحیه، محل سکونت شخصیت و محیط سیاسی یا سرزمین‌های که در آن مشارکت صورت می‌گیرد، ناهمگون است. یکی از عوامل جغرافیایی موثر در رفتار سیاسی مردم، سازمان سیاسی فضا می‌باشد.

سازمان سیاسی فضا در هر کشور یا واحد جغرافیای سیاسی از فرآیندی پویا و مستمر تبعیت می‌کند. ضرورت‌ها و نیروهای که در جریان توسعه ملی جوامع بشری تولید می‌شوند، دائماً ساختار سیاسی فضایی موجود را به چالش می‌کشاند و آن‌ها را وادار به انعطاف و اصلاح و یا دگرگونی می‌کنند. ساختار سیاسی فضایی شهرستان قم در راستای توسعه از اول انقلاب تاکنون دچار تغییر و تحولاتی بوده است. این تغییرات را می‌توان به سه دوره تقسیم کرد؛ دوره اول از اول انقلاب تا سال ۱۳۶۵ که شهرستان قم تابع استان مرکزی بوده است. دوره دوم از سال ۱۳۶۵ تا سال ۱۳۷۵ که این شهرستان جزء استان تهران گردید. دوره سوم از سال ۱۳۷۵ تاکنون که شهرستان قم مستقلاً به استان تبدیل شد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تغییر و تحولات ایجاد شده در سازمان سیاسی فضایی استان قم باعث ایجاد تغییراتی در رفتار انتخاباتی شهروندان نیز گشته است.

میانگین مشارکت مردم در انتخابات مجلس در دوره اول سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم با تاثیرپذیری از فضای انتخاباتی استان مرکزی، بیشتر از دوره‌های بعد و میانگین کشور می‌باشد. در دوره دوم سازمان سیاسی فضا با تاثیرپذیری از فضای انتخاباتی استان تهران، میانگین مشارکت کمتر از دوره‌های دیگر و میانگین کشور است. در دوره سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم میزان مشارکت مردم تقریباً برابر با میانگین مشارکت انتخاباتی کشور می‌باشد.

با ارتقای ساختار سیاسی فضایی و گسترش و ایجاد نهادهای دولتی در این شهرستان و جذب افراد بومی در بدنه این نهادها می‌باشد که باعث تقویت روحیه محلی‌گرایی شده است. به طوری که در دوره‌های اول، دوم و سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم به ترتیب، میانگین آراء به کاندیداهای محلی رشد چشم‌گیری داشته است.

در دوره دوم سازمان سیاسی فضا با تاثیرپذیری از فضای فرهنگی و سیاسی استان تهران، حضور زنان جهت کاندیدای انتخابات مجلس شروع می‌گردد و میانگین آرای کسب شده توسط کاندیداهای زن در این دوره بیشتر از دوره سوم می‌باشد.

رشد و توسعه شهر قم و ارتقای ساختار سیاسی فضایی شهرستان و گسترش و ایجاد نهادهای دولتی در آن و جذب افراد متخصص در بدنه این نهادها و با افزایش یک کرسی دیگر از دوره ششم انتخابات مجلس توجه به روحانیون کمتر و به ترتیب در دوره‌های اول، دوم و سوم سازمان سیاسی فضایی شهرستان قم میانگین آراء به کاندیداهای روحانی کاهش یافته است.

۹- منابع

احمدی علی‌آبادی، کاوه (۱۳۸۳). آمایش سرزمینی رویکردی اساسی در برنامه‌ریزی‌های کلان و بخشی، هفته‌نامه آتیه، شماره

اسامی و مشخصات کاندیداهای انتخاباتی دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی حوزه انتخابیه شهرستان قم، تهران: دفتر انتخابات- وزارت کشور.

آمار انتخاباتی دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی، تهران: دفتر انتخابات- وزارت کشور.

پیشگامی فرد، زهرا (۱۳۸۲). مشارکت احزاب در توسعه سیاسی و رفتار انتخاباتی در شهرستان اصفهان، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۴، موسسه جغرافیا دانشگاه تهران.

پیشگامی فرد، زهرا (۱۳۸۴). پویا نه دوره انتخابات ریاست جمهوری با تأکید بر دوره نهم مطالعه موردی خراسان جنوبی، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، شماره ۸، تهران.

پیشگامی فرد، زهرا و صادقی، علی (۱۳۹۰). آرای احزاب در هشتمین دوره انتخابات شورای اسلامی در استان‌های کشور بر اساس سطح توسعه آنها، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۱۰۰، اصفهان.

توسلی، غلامعباس (۱۳۸۲). مشارکت اجتماعی در شرایط جامعه آنومیک، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

حافظ‌نیا، محمد رضا (۱۳۸۸). جغرافیای سیاسی ایران، چاپ سوم، تهران، سمت.

حافظ‌نیا، محمد رضا و کاویانی‌راد، مراد (۱۳۹۱). افق‌های جدید در جغرافیای سیاسی، چاپ سوم، تهران، سمت.

راپاپورت، ایموس. قلمروگرایی، ترجمه شبیم اسماعیلی، پایگاه اطلاع‌رسانی ناصر فکوهی، <http://www.fakouhi.com/>

سائلی کرده‌ده، مجید (۱۳۷۸). سیر تحول قوانین انتخاباتی مجلس در ایران، تهران، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۵۴۵. سیف‌زاده، حسین (۱۳۷۳). مشارکت منفعلانه و علل تداوم آن، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۳۱، تهران، صص ۱۴۵-۱۶۶.

عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰). نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، تهران، دوره عالی جنگ دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران.

کاویانی‌راد، مراد (۱۳۸۶). جغرافیای انتخابات، فصلنامه مطالعات راهبردی، تهران، شماره ۳۷، صص ۴۸۱-۵۰۵.

کاویانی‌راد، مراد (۱۳۹۲). جغرافیای انتخابات با تأکید بر انتخابات ریاست جمهوری در ایران، تهران، دانشگاه خوارزمی.

مجتهدزاده، پیروز (۱۳۷۹). ایده‌های ژئوپلیتیک و واقعیات ایرانی، چاپ اول، تهران، نشر نی.

مجتهدزاده، پیروز (۱۳۸۹). جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی، چاپ سوم، تهران، سمت.

مور، استفان (۱۳۸۵). کلیات جامعه‌شناسی، ترجمه عباس محمدی اصل، تهران، نشر علم.

میرمحمدی، سیدمحمد (۱۳۸۶). آمایش سرزمین و ملاحظیات امنیت اقتصادی، چاپ اول، تهران، نشر موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.

واینر، مایرون (۱۳۸۰). مشارکت سیاسی: بحران فرآیند سیاسی، مجموعه مقالات بحران‌ها و توالی‌ها در توسعه سیاسی، مترجم غلامرضا خواجه سروی، چاپ اول، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

Babcock Gove, Philip (1986). *Webster's Third New International Dictionary*, USA: Merriam Webster Inc .

Flint, colin (1998). *The Political Geography of the Nazi Party's Electoral Support: The NSDAP as Regional Milieuparteien and National Sammlungsbevegung*, *The Arab Word Geographer*, Vol. 1. pp, 79-100 .

Glassner, Martin,(1993). *Political Geography*, New York: John willy & Sons Inc .

- Horn, M. (1999). GIS and Geography of Politics, Australia: WILLY .
Jones, Martin ; Jones, Rhys (2004). An Introduction to Political Geography, Rutedge press .
Taylor, Peter (1989). Political Geography, New York: Longman .

Survey effect of changes in political organization of space on electoral behavior (Case study: electorate Qom)

Zahra Pishgahifard

Professor of Political Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Morteza Farahani*

M.A. in Political Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Abstract

Political organization of space in any single country or geopolitical dynamic and continuous process follows. Necessities and forces that are produced in the course of national development in human society, political structure, and the spatial constantly challenged and forced them to pull their flexibility and modification or alteration. Seem to change the political climate in the country also affect the political behavior of the people of those areas. In this study we have tried to influence the electoral behavior of citizens to change the political organization of space is studied. Therefore electorate Qom as one of the most important and influential constituencies in the elections as a case study selected eight rounds of parliamentary elections taking place in this province has been studied . Due to changes in the political environment of the country, divided since the revolution has been carried out, three periods can be detected in the province. In addition to political participation in this research study, three variables representing the electorate candidates; clergy, sex, hometown, the tendency of people in the three analytic methods will be examined. The results of this study indicate that changes in the political organization of Qom city atmosphere created by the conduct of the elections was also impressive. This results in changes in the level of political participation, strengthen the spirit hometown, increasing the number of women candidates for elections and votes gained by their less fortunate Clergymen have been.

Keywords: political organization of space, electoral behavior, Qom electorate

Received Date: 16 June 2015

Accepted Date: 12 August 2015

* (Corresponding author) mortezafarahani@ut.ac.ir